

OPENBAAR MINISTERIE

Parquet-Generaal

Memo

Van Openbaar Ministerie
Onderwerp Artikel 5 onder b Leerplichtwet zaken na arrest Hoge Haag 21 april 2026
Datum 3 juni 2026
Onderdeel JeugdOM

Het Openbaar Ministerie heeft in maart 2025 het besluit genomen om enkel nog te vervolgen voor strafzaken op grond van artikel 5 onder b Leerplichtwet indien niet is voldaan aan de formele vereisten. De redenen voor dit besluit waren onder meer het ontbreken van een voldoende duidelijk toetsingskader voor strafrechtelijke handhaving en het ontbreken van zicht op de beoordeling door leerplichtambtenaren.

Op 21 april 2026 heeft de Hoge Raad arrest gewezen in een artikel 5 onder b Leerplichtwet zaak (ECLI:NL:HR:2026:658/659). Dit arrest geeft aanleiding om het standpunt van het OM van maart 2025 te heroverwegen en de strafrechtelijke handhaving te hervatten.

1 Arrest Hoge Raad: leerplichtvrijstelling openbaar onderwijs alleen in uitzonderlijke gevallen

De Hoge Raad geeft met dit arrest invulling en aanscherping van het toetsingskader om duidelijkheid te verschaffen over de grenzen die het recht op onderwijs stelt, zoals dat in de loop van de tijd vorm heeft gekregen in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en in internationaalrechtelijke en Europeesrechtelijke bepalingen, aan de mogelijkheid om een beroep op vrijstelling van de inschrijfplicht te honoreren wegens overwegende bedenkingen.

Deze begrenzing houdt verband met de toegenomen betekenis van het recht op onderwijs voor een volwaardige deelname aan de samenleving, sinds de introductie van de vrijstellingsgrond in de Leerplichtwet 1900 en de handhaving daarvan in de nu geldende Leerplichtwet 1969.

De Hoge Raad is van oordeel dat met betrekking tot openbare scholen alleen nog met succes een beroep kan worden gedaan op de vrijstellingsgrond als komt vast te staan dat het onderwijs op alle openbare scholen binnen redelijke afstand van de woning, voor zover dat onderwijs godsdienstig, levensbeschouwelijk of maatschappelijk van aard is, niet plaatsvindt op een objectieve, kritische en pluralistische manier. Dit zal in de praktijk betekenen dat een beroep op deze vrijstellingsgrond, waar het gaat om openbaar onderwijs, nog slechts onder uitzonderlijke omstandigheden zal kunnen slagen. Het belang van kinderen bij schoolonderwijs staat voorop, thuisonderwijs voorziet hier (volgens de nu

geldende Leerplichtwet) niet in. Dit zal in de praktijk betekenen dat een beroep op deze vrijstellingsgrond, waar het gaat om openbaar onderwijs, nog slechts onder uitzonderlijke omstandigheden zal kunnen slagen.

2 Gevolgen voor handhaving en vervolging artikel 5 onder b zaken

Het arrest van de Hoge Raad is duidelijk als het gaat om het recht op onderwijs. Het recht op onderwijs mag niemand worden ontzegd en mag niet ondergeschikt worden gemaakt aan het recht van ouders om zich van die opvoeding en van dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met de eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen (zie overwegingen juridisch kader onder 4.). Dit recht van ouders wordt volgens de Hoge Raad in Nederland voldoende gewaarborgd vanwege de vrije schoolkeuze of het recht zelf een school op te richten. Het uitgangspunt van de huidige wettelijke regeling is dat daarmee wordt beoogd het recht op onderwijs voor het kind te garanderen, met het oog op het belang dat een kind, samen met andere kinderen, kan deelnemen aan het onderwijs op een school en binnen een schoolgemeenschap, en zich zo kan ontwikkelen en vormen.

Voor de handhaving van de huidige Leerplichtwet betekent dit dat indien ouders menen dat er geen school is overeenkomstig de eigen overtuiging of religie, zij hun kind dienen in te schrijven op een openbare school, binnen redelijke afstand van hun woning. Het arrest maakt niet duidelijk wat wordt verstaan onder 'binnen redelijke afstand'. In wetgeving wordt hiervoor de afstand van 10 km gehanteerd (in jurisprudentie komt ook de afstand van 6 km naar voren). Indien ouders vervolgens weigeren hun kind op een openbare school in te schrijven, dient de leerplichtambtenaar altijd proces-verbaal op te maken en is de toets voorbehouden aan de rechter.

Door het arrest van de Hoge Raad wordt het toekennen van een vrijstelling op grond van artikel 5 onder b Leerplichtwet in feite zeer strikt beperkt, maar toch blijft de mogelijkheid voor ouders bestaan om onder de huidige Leerplichtwet wel steeds een beroep op vrijstelling 5 onder b Leerplichtwet te blijven doen. Hierover is het OM in gesprek met het ministerie van OCW.

3 Verkenning richtingen kamerbrief

Naast dat er de mogelijkheid voor ouders open blijft staan om steeds weer een beroep op art. 5 onder b Leerplichtwet te doen, loopt er ook nog een verkenning op het reguleren van thuisonderwijs. De staatssecretaris heeft in de kamerbrief van 18 december 2025 immers aangegeven naar oplossingsrichtingen voor vrijstelling vanwege richtingsbezwaren te willen kijken, waarbij twee richtingen worden geschetst. Als eerste het inrichten van thuisonderwijs als eigenstandige sector, met toezicht door de inspectie. Daarmee wordt thuisonderwijs een manier om aan de leerplicht te voldoen (1). Een tweede oplossingsrichting die genoemd is, is het laten vervallen van de vrijstelling wegens richtingsbezwaren, zonder

alternatief op te nemen. Door middel van een wetswijziging zou artikel 5 onder b dan uit de Leerplichtwet gehaald worden (2).

Aangezien het strafrecht in alle gevallen het sluitstuk vormt, is het voor het Openbaar Ministerie van belang dat er duidelijkheid wordt geboden ten aanzien van het te verwachten wettelijk kader. Dit geldt met name voor de leerlingen waarvoor al wel een vrijstelling is verkregen en die al jaren thuisonderwijs krijgen. Ook voor ouders is het van belang op de hoogte te zijn aan welke verplichtingen zij in dat verband moeten voldoen.

4 Aantal zaken

Een kennisgeving van een beroep op vrijstelling kan ingediend worden voordat een kind de leerplichtige leeftijd van 5 jaar bereikt heeft, vervolgens moet het beroep op de vrijstelling elk jaar voor 1 juli worden herhaald. In 2023-2024 ging het in totaal om 2475 lopende vrijstellingen 5 onder b. De cijfers over 2024-2025 zijn nog niet beschikbaar maar het gaat waarschijnlijk om een stijging met zo'n 200-300 nieuwe beroepen op vrijstelling. Vanuit het Openbaar Ministerie schatten we in dat het totaal aantal vrijstellingen nu tussen de 2500-3000 zaken ligt.

Een groot deel van de gezinnen met een vrijstelling is aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Thuisonderwijs (NVvTO). Het betreft circa 1250 gezinnen. De NVvTO heeft middels een position paper aan de wetgever gevraagd om thuisonderwijs alsnog te reguleren.

De verwachting is dat doordat de mogelijkheid voor ouders blijft bestaan alsnog een beroep te doen op een vrijstellingsgrond op grond van art. 5 onder b Leerplichtwet (ook al is de verwachting dat dit in slechts zeer uitzonderlijke situaties zal slagen), bij strafrechtelijke vervolging er langdurige procedures gevoerd zullen worden tot aan het Europese Hof om het arrest aan te vechten. Daarnaast is besproken dat het mogelijk niet eenvoudig is kinderen die al jaren thuisonderwijs krijgen vanwege vrijstelling op basis van richtingsbezwaren, te plaatsen in het regulier (openbaar)onderwijs.

Op dit moment is het nog lastig in te schatten om hoeveel zaken het daadwerkelijk zal gaan waar ook proces-verbaal van wordt ingediend.

5 Aanpak na arrest Hoge Raad 21 april 2026

Op basis van het arrest van de Hoge Raad met het aangescherpte toetsingskader en de al langer gevoerde discussie over artikel 5 onder b, is er meer duidelijkheid nodig om tot een (voorlopige) aanpak te komen voor de handhaving in verband met artikel 5 onder b Leerplichtwet. Voor het Openbaar Ministerie is het van belang dat de handhaving op een eenduidige manier gebeurt en er geen rechtsongelijkheid ontstaat doordat gemeenten verschillend met aanvragen om

gaan. Verder speelt mee dat er door de staatssecretaris bij brief van 15 december 2025 eerder is aangegeven dat er gedacht wordt aan twee mogelijke oplossingsrichtingen, te weten het reguleren van thuisonderwijs of het laten vervallen van artikel 5 onder b Leerplichtwet.

Op basis hiervan komt het Openbaar Ministerie tot de volgende (voorlopige) aanpak:

- Het Openbaar Ministerie vraagt duidelijkheid van het ministerie van OCW over de toekomst van het wettelijk kader omtrent artikel 5 onder b Leerplichtwet en het wel of niet reguleren van thuisonderwijs.
- Het Openbaar Ministerie vraagt het ministerie van OCW, gemeenten en Ingrado om duidelijke voorlichting van burgers/ouders m.b.t de verplichting tot ouders om leerplichtige kinderen in te schrijven in het (openbaar) onderwijs. Het is van belang dat voorlichting van de overheid wordt aangepast en eenduidig wordt toegepast (*zie bijv: [rijksoverheid.nl/leerplicht/vraag en antwoord](https://rijksoverheid.nl/leerplicht/vraag-en-antwoord) (22 mei 2026)/Wanneer hoeft mijn kind niet naar school/vrijstelling/de school heeft niet uw geloof*).
- De **nieuwe kennisgevingen van vrijstellingen** voor leerplichtige kinderen, waarbij wel een openbare school in de nabije omgeving van de woning aanwezig is. Het Openbaar Ministerie vraagt leerplichtambtenaren proces-verbaal op te maken, wanneer ouders hun kind niet op een openbare school inschrijven, zodat er van rechtswege geen vrijstelling ontstaat. Het OM kan in deze gevallen tot vervolging overgaan.
- De **lopende vrijstellingen** (voor 1 juli moet het herhaalverzoek ingediend worden bij gemeenten). Het Openbaar Ministerie verzoekt OCW en gemeenten allereerst om een beleidslijn en duidelijke communicatie richting ouders. Zodat zij de gelegenheid krijgen zich te oriënteren en hun kind alsnog aan te melden en in te schrijven op een school. Hier kan mogelijk ook een overgangsperiode aan gekoppeld worden.
- Verder verzoekt het Openbaar Ministerie de leerplichtambtenaren de **lopende vrijstellingen** te inventariseren en te beraden of alsnog verplichten tot inschrijving haalbaar en wenselijk is. Het is de vraag of voor deze kinderen ook inclusief/passend onderwijs gevonden kan worden. De wenselijkheid en effectiviteit van de strafrechtelijke handhaving zal ook daarvan af hangen. De leerplichtambtenaar zal dit moeten onderzoeken en opnemen in het proces-verbaal. Het Openbaar Ministerie sluit hierbij aan bij de handreiking die in samenspraak met de VNG en Ingrado is opgesteld.